

Ministerium für Bildung und Wissen-
schaft [Hrsg.]

Lehrprogramm der Staatsschulen
für v.w.o. / h.a.v.o. / m.a.v.o.

's-Gravenhage: Staatsuitgeverij,
1982.

Publ. Nr. 133

Georg-Eckert-Institut BS78

1 280 251 4

Leerplan rijksscholen voor v.w.o./h.a.v.o./m.a.v.o.

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

86/2443

Publikatie nr. 133 in de serie
„Wetten en Bestuursmaatregelen
Onderwijs en Wetenschappen”.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS DEPARTMENT
5712 S. DICKINSON ST.
CHICAGO, ILL. 60637

1972

NL
Z-1(1182)433

- Examenbesluit lager onderwijs vrouwelijke handwerken (38)
 Examenbesluit lager onderwijs Fries (40)
 Examenbesluit lager onderwijs Esperanto (41)
 Besluit pedagogisch getuigschrift N.O. (47)
 Besluit programma's staatsexamen diploma's handvaardigheid (handenarbeid) (102)
 Eisen en reglement staatsexamen muziek (118)
 Reglement en examenprogramma's Staatspraktijkdiploma voor Bedrijfsadministratie (114)
 Besluit proefprojecten nieuw vervolgberoepsonderwijs (130)
 Besluit Vormingswerk voor Jeugdigen (91 losbladig)
 Universeel rekeningschema V.O./W.J. (123 losbladig)
 Rechtspositiebesluit W.V.O. (65 losbladig)
 Bevoegdhedenbesluit N.O. 1955 (23 losbladig)
 Besluit aanvang bekostiging W.V.O. (75)
 Besluit wijze van bekostiging W.V.O. (74)
 Besluit studietoelage W.V.O. (113)
 Besluit adviesorganen openbaar voortgezet onderwijs (73) (vervallen)
 Besluit ex artikel 24, derde lid, en ex artikel 119, eerste lid onder d, van de W.V.O. (63)
 Rijksregeling subsidiëring vormingswerk leerplichtvrije jeugd 1964 (48 losbladig)
- Wet op het leerlingwezen (56)
 Examenbesluit leerlingwezen (99)
 Bepalingen en examenprogramma's zwemdiploma's (19)
 Wet erkenning instellingen schriftelijk onderwijs (105)
 Besluit erkenning instellingen schriftelijk onderwijs (111)
 Wet titel „ing.“ en besluit aanwijzing hogere technische scholen (112)
 Leerplichtwet 1969 en Leerplichtbeschikking 1971 (72)
 School- en cursusgeldwet 1972 (104)
 Wet medezeggenschap onderwijs (132)
 Rijksregeling subsidiëring pedagogische centra (52)
- Wet op het wetenschappelijk onderwijs (2 losbladig)
 Academisch Statuut en Besluit Academisch Statuut – W.U.B. (134)
 Collegegeld- en inschrijvingsbesluit 1974 (117)
 Machtigingswet inschrijving studenten (120)
 Wet universitaire bestuurshervorming 1970 (95)

**Productie: centrale directie Voorlichting van het Ministerie
 van Onderwijs en Wetenschappen**
Uitgave: augustus 1982

De voorkeur gaat daarom uit naar een thematische behandeling, waarbij de themata zo gekozen moeten worden, dat een duidelijk beeld wordt verkregen van de historische ontwikkeling.

De keuze van de onderwerpen en de verdeling over de verschillende leerjaren moeten overgelaten worden aan de leraar. Daarbij dient echter goed in het oog gehouden te worden, dat elke leerling, ook hij die geen examen aflegt in geschiedenis en staatsinrichting, een beeld heeft gekregen van de historische ontwikkeling *tot heden*.

Ofschoon deze vrijheid voor de leraar het liefst voor alle leerjaren was vastgelegd, is uit praktische overwegingen een uitzondering gemaakt voor het eerste leerjaar.

Gezien de functie van het eerste leerjaar zal een leerling, die na dit leerjaar overgaat naar een ander schooltype, op die andere school aansluiting moeten vinden op het door hem gevolgde onderwijs. Dit wil niet zeggen, dat de stof voor het eerste leerjaar in details moet omschreven worden, daar ook hier de keuze van de onderwerpen vrij moet blijven; wel moet er echter een uniformiteit zijn in de periode, waaruit de onderwerpen worden gekozen. Bovendien is, gezien de nog ondoorzichtige problematiek ten aanzien van de onderlinge verhoudingen van de eerste leerjaren van de verschillende schooltypen, voorzichtigheid geboden en een iets strakkere leidraad voor de keuze van de onderwerpen noodzakelijk.

Aan de hand van de onderwerpen in het eerste leerjaar is het mogelijk een aantal historische begrippen te behandelen.

Met betrekking tot de staatsinrichting wordt erop gewezen, dat deze in het geschiedenisonderwijs dient te worden geïntegreerd, opdat de leerlingen de ontwikkelingen in ons staatsbestel gaan zien tegen hun historische achtergrond.

In het laatste leerjaar, waarin geschiedenis en staatsinrichting nog voor alle leerlingen een verplicht vak is, zal bij de behandeling van de naoorlogse ontwikkeling in Nederland ook aandacht moeten worden besteed aan de hedendaagse functie van de staatsinstellingen, mede in verband met de maatschappijleer, die voor alle leerlingen een verplicht vak is.

Aardrijkskunde

I. Doelstelling

De doelstelling van de geografie of aardrijkskunde is het verwerven van inzicht in de spreiding, de verscheidenheid en de samenhang van verschijnselen in de aardse ruimte. Deze kan wat de sociale geografie in het bijzonder betreft als volgt worden weergegeven: de studie van de uiteenlopende wijzen waarop de mens deze ruimte hanteert en, in verband daarmee, zijn samenleving organiseert.

In de praktijk van het voortgezet onderwijs heeft deze omschrijving geleid tot bijzondere aandacht voor de verscheidenheid van de menselijke bestaansstructuren op aarde, zoals deze zich aan ons voordoen onder invloed van natuurlijke en menselijke factoren. Tot dit doel dient de schoolgeografie de leerling een oriëntatie te verschaffen in het actuele geografische wereldbeeld. Grote waarde moet worden gehecht aan het door geografische studies gewekte begrip voor 'het andere'. Hieruit vloeit het besef van de betrekkelijkheid van het eigen cultuurpatroon voort. Ten slotte dringt zich dan de vraag op: hoe is onze houding tegenover dat 'andere'?

In de bovenbouw van de daartoe geëigende schooltypen kan tegelijk met de voortgaande oriëntatie in het actuele geografische wereldbeeld de geografie zelf naar inhoud en methoden meer in het aardrijkskunde-onderwijs worden betrokken.

De doelstelling kan, gedurende de eerste drie leerjaren, bij de verschillende vormen van voortgezet onderwijs op basis van een gelijklopende leerplanktekst worden nagestreefd. De tekst dient bij elk betrokken schooltype te worden gehanteerd op het niveau dat dit type kenmerkt.

II. Leerplan

V.W.O. EN H.A.V.O.

Eerste, tweede en derde leerjaar:

Het bijbrengen van geografische kennis van de gehele wereld met bijzondere aandacht voor de actuele situatie en op basis van de daarvoor noodzakelijke begrippen.

Eerste leerjaar:

Europa of een aantal Europese landen.

Tweede en derde leerjaar:

- a. (de) werelddelen buiten Europa;
- b. geografie van het Koninkrijk der Nederlanden met aandacht voor structuur en functies van de voornaamste economisch-geografische gebieden.

Vierde t/m zesde leerjaar (v.w.o.):

- a. de sociale geografie van de Verenigde Staten van Amerika en van de Unie van Socialistische Sowjet Republieken en hun fysisch milieu voorzover van betekenis voor de sociale geografie van de betrokken landen;
- b. problemen van sociaal-geografische aard van één of meer ontwikkelingsgebieden;
- c. één of meer actuele onderwerpen in regionaal verband op het terrein van de sociale geografie en/of verschijnselen en processen uit de algemene fysische geografie;
- d. de sociale geografie van een belangrijk Westeuropees land of gebied met nadruk op de actuele problematiek;
- e. problemen uit de sociale geografie van Nederland, mede in verband met de Westeuropese situatie;
- f. zelfstandige bestudering door de leerling van een sociaal- of fysisch-geografisch onderwerp, dat niet al in andere vorm in het vierde, vijfde of zesde leerjaar klassikaal wordt behandeld.

Vierde en vijfde leerjaar (h.a.v.o.):

- a. de sociale geografie van enkele belangrijke landen, waarbij in ieder geval de Verenigde Staten van Amerika of de Unie van Socialistische Sowjet

- Republieken en hun fysisch milieu, voorzover van betekenis voor de sociale geografie van de betrokken landen;
- problemen van sociaal-geografische aard van één of meer ontwikkelingsgebieden;
 - problemen uit de sociale geografie van Nederland mede in verband met de Westeuropese situatie;
 - zelfstandige bestudering door de leerling van een sociaal- of fysisch-geografisch onderwerp – in overleg met de leraar gekozen –, dat niet in het vierde of vijfde leerjaar klassikaal wordt behandeld.

M.A.V.O.

Eerste, tweede en derde leerjaar:

Het bijbrengen van geografische kennis van de gehele wereld, met bijzondere aandacht voor de actuele situatie en op basis van de daarvoor noodzakelijke begrippen.

Eerste leerjaar:

Europa of een aantal Europese landen.

Tweede t/m vierde leerjaar:

- (de) werelddelen buiten Europa;
- geografie van het Koninkrijk der Nederlanden met speciale aandacht voor de functies van de voornaamste economisch-geografische gebieden;
- de sociale geografie van enkele belangrijke landen, waaronder de Verenigde Staten van Amerika of de Unie van Socialistische Sowjet Republieken;
- zelfstandige bestudering door de leerling van een sociaal-geografisch onderwerp – in overleg met de leraar gekozen –, dat niet in het tweede t/m vierde leerjaar klassikaal wordt behandeld.

III. Toelichting

1. De inleidende zin op het programma voor het eerste, tweede en derde leerjaar is als essentieel uitgangspunt van dit programma bedoeld. Immers, hierin wordt het actuele karakter van de geografie onderstreept. Tevens wordt de nadruk gelegd op de wenselijkheid, de verlangde geografische kennis bij te brengen onder accentuering van de daarvoor relevante grondbegrippen uit de algemene geografie en de hulp- en aanverwante wetenschappen. Kennis en inzicht mogen het einddoel niet zijn. De problemen die in onze tijd de wereld bewegen eisen tevens een standpuntbepaling van ons.
De behandeling van de stof dient te geschieden in relatie tot het maatschappelijke totaalbeeld.
2. De omschrijving 'een aantal Europese landen' en het tussen haakjes plaatsen van het lidwoord 'De' bij 'werelddelen' beogen aan te geven, dat moet worden gestreefd naar een behandeling van deze gebieden die meer is dan een inventarisatie van verschijnselen en wetenswaardigheden. Er dient een verantwoorde keuze te worden gedaan uit Europese landen of voor Europa belangrijke themata, die dan een omvattender behandeling krijgen op basis van die ruimtelijk geïllustreerde verschijnselen en processen, die daarbij een sleutelbetekenis hebben.
3. Het samenvatten van de stof voor het tweede en derde leerjaar onder één hoofd bij v.w.o. en h.a.v.o. enerzijds en m.a.v.o. anderzijds (m.a.v.o. ook vierde leerjaar) geeft de vrijheid de volgorde van de onderwerpen per school te bepalen.
4. De zinsnede bij Geografie van het Koninkrijk der Nederlanden (tweede en derde leerjaar v.w.o. en h.a.v.o.) 'met aandacht voor structuur en functies van de voornaamste economisch-geografische gebieden' opent de mogelijkheid om van de belangrijkste Nederlandse regio's een beeld te verschaffen, dat méér aan de geografische realiteit beantwoordt dan het geval is bij de behandeling van activiteiten als industrie of landbouw alléén.

5. Het spreekt vanzelf, dat de leraar zich, ten aanzien van omvang en diepte van de stofbehandeling beperkingen zal moeten opleggen.

6. In het tweede t/m het vierde leerjaar van het *m.a.v.o.* wordt speciale aandacht gevraagd voor 'de functies van de voornaamste economisch-geografische gebieden van Nederland'. Deze omschrijving is eenvoudiger gehouden dan die welke voor het tweede en derde leerjaar van het *v.w.o.* en *h.a.v.o.* wordt gebezigd, waar ook de structuur wordt genoemd. Toch verdient het aanbeveling, waar maar enigszins mogelijk, ook hier de leerlingen te confronteren met het *totaa*/beeld van de te behandelen streek. De geografische werkelijkheid zal hen dan duidelijker voor ogen staan dan indien slechts wordt gesproken van textielgebied, scheepsbouwgebied, tuinbouwgebied.

7. Vierde t/m zesde leerjaar (*v.w.o.*), onder b, en vierde en vijfde leerjaar (*h.a.v.o.*) onder b.

De formulering 'van één of meer ontwikkelingsgebieden' i.p.v. 'van ontwikkelingsgebieden' heeft tweeërlei oogmerk. Enerzijds wordt hiermede een te algemene benadering, die aan de geografische differentiatie van de problemen voorbij zou gaan, afgewezen. Immers, de uiteenlopende sociaal-geografische aard van de verschillende problemen komt duidelijk voort uit de zeer *bepaalde* situatie van een *bepaalde* samenleving in een *bepaald* woongebied, waarbij deze problemen optreden. Los van deze ruimtelijke situatie zouden de desbetreffende problemen hun typerende karakter verliezen en vervagen tot sociale en economische verschijnselen van algemene aard, die als zodanig niet in eerste instantie tot het terrein van de sociale geografie behoren. Anderzijds wordt door deze formulering de mogelijkheid behouden tot instructieve vergelijking van gelijksoortige problemen in uiteenlopende geografische situaties.

8. De onderwerpen voor het vierde, vijfde en zesde leerjaar van het *v.w.o.* zijn onder één hoofd gebracht. Dit houdt in, dat de volgorde van de vermelde onderdelen naar bevinden kan worden vastgesteld over een ongedeelde

periode van drie jaren. Uiteenlopende motieven kunnen hierbij een rol spelen, zoals:

- het niveau en de belangstellingsrichting van de betrokken groepen;
- eventuele gecoördineerde behandeling van een bepaald onderdeel met één of meer andere vakken gedurende zekere tijd;
- de actualiteit van bepaalde onderwerpen e.d.

Bij de onderdelen c t/m f van het leerplan 4/6 v.w.o. kan worden opgemerkt:

c. de tekst van dit onderdeel geeft de docent de mogelijkheid om bij de keuze van de onderwerpen de nadruk op de sociale of de fysische geografie te leggen. Deze beslissing worde echter ingegeven zowel door de belangstellingsrichting van de betrokken leerlingen als door de actuele en/of blijvende betekenis van de onderwerpen. Actuele onderwerpen, die in regionaal verband de aandacht vragen, zouden kunnen zijn: problemen van energieontwikkeling en -voorziening; de gevolgen van en de strijd tegen rooibouw, bodemvernieling, verdroging, vervuiling van bodem, water en lucht; wereldbevolkings- en voedselvraagstukken; de geografische betekenis van de internationale organisaties en van de internationale samenwerking; acculturatie als wijzigende factor in sociaal-geografische situaties; problemen van de Westeuropese landbouw; geografische vraagstukken van de ruimtelijke ordening; rassendiscriminatie als factor in een sociaal-geografische situatie.

Met de omschrijving 'in regionaal verband' wordt dezelfde aanwijzing beoogd, die onder punt 7 toegelicht werd. Immers 'actuele onderwerpen', die als verschijnselen op zichzelf zouden worden behandeld, blijven onderwerpen van economische, demografische, sociologische, politieke, fysische of andersoortige aard. Juist door het ruimtelijk patroon waarin zijn optreden en dat zij mede vorm geven, zijn zij in hun geografische betekenis te onderkennen. Ook hier beoogt de formulering een te generaliserende behandeling van actuele zaken op zichzelf te voorkomen;

d en e. de formulering beoogt een zoveel mogelijk op elkaar afgestemde behandeling van beide onderdelen. Zo biedt deze omschrijving bijv. de mogelijkheid van een geïntegreerde behandeling van capita selecta die zowel voor Nederland als voor West-Europa als geheel van betekenis zijn;

f. de bij dit onderdeel vermelde keuze is met nadruk bedoeld als een keuze door de *leerling*, zij het binnen een kader vastgesteld door de docent. Dit kader dient echter van alle vermelde mogelijkheden iets te omvatten: het is geenszins de bedoeling, dat de docent moet kiezen uit òf sociaal- òf fysisch-geografische onderwerpen. Hoe de zelfstandige bestudering zal plaatsvinden zal afhangen van de school- en klassensituatie en van de mogelijkheden voor leraar en leerlingen. Te denken ware aan verschillende waardevolle leeractiviteiten als persoonlijk- en groepswerk; al dan niet op basis van gezamenlijk veldwerk in de directe omgeving en uitlopend op rapporten, scripties of leerlinglessen.

9. Vierde en vijfde leerjaar (h.a.v.o.).

De bij dit onderdeel vermelde keuze is met nadruk bedoeld als een keuze door de leerling, zij het binnen een kader vastgesteld door de docent. Hoe de zelfstandige bestudering zal plaatsvinden zal afhangen van de school- en classesituatie en van de mogelijkheden voor leraar en leerlingen. Te denken ware aan verschillende waardevolle leeractiviteiten als persoonlijk- en groepswerk, al dan niet op basis van gezamenlijk veldwerk in de directe omgeving en uitlopend op rapporten, scripties of leerlinglessen.